

Martin Heidegger
**OVERVEIELSER II-VI
 (SVARTE HEFTER
 1931-1938)**

Oversatt av Lars Holm-Hansen
 542 sider
 Existenz Forlag 2022

Overveielser (II-VI) er en oversettelse av bind 94 av Martin Heideggers «Gesamtausgabe». Hefene dekker tidsrommet for Hitlers maktovertagelse i januar 1933, og Heideggers periode som rektor ved Universitetet i Freiburg fra 21. april 1933 og 28. april 1934. Heidegger var medlem av NSDAP fra 1933 til 1945. Det var Martin Heidegger (1889–1976) som bestemte at heftene skulle utgis som de siste bindene av hans samlede verk.

Da de fire første bindene med hefter forelå på tysk, med flere antisemittiske utsagn samt bagatellisering av jødeutryddelsen, førte det på ny til en debatt om ikke Heideggers verker burde flyttes bibliotekenes filosofihyller til avdelingen for nasjonalsosialisme. I 2019 redigerte Hein Berdinesen og Lars Petter Storm Torjussen antologien *Heideggers testamente*, med en rekke bidrag som diskuterte konsekvensene av Heideggers politiske og ideologiske posisjon. I det første bindet med hefter som nå foreligger på norsk finnes det ingen direkte antijødiske utsagn, men advarsler mot rotløshet og liberalisme mangler ikke.

Noe av det mest iøynefallende ved disse nesten 450 sider med Heideggers notater fra årene 1931–1938 er at omtalen av samtidens filosofi er spekket med aggressive, nedsettende og sjikanerende utsagn.

Nihilistiske trekk

I notatbøkene sine distanserte Heidegger seg også fra sitt filosofiske hovedverk, *Væren og tid*, fra 1927. Her karakteriserte Heidegger denne boken som «bare prat på avveier» og det forundret ham at han «med et så omfattende feilslag» ble «omtalt og skrevet om overalt». Slik hadde han fått «seg et 'navn'», dette var helt fryktelig, skrev Heidegger.

Han tok også avstand fra vitenskapen, fra universitetene, fra småborgerskapet, fra spissborgeren, fra liberalerne, det vil si fra så å si alt mulig. Det gir heftene åpenbare nihilistiske trekk, og det er denne posisjonen muliggjør sarkasmer, hån og spitord.

Om Karl Jaspers' trebindsverk *Filosofi* fra 1932 heter det at det er skrevet på «på en slurvete og uvitende måte. Og dermed har enhver simpel hund og skribent fått oppskriften på hvordan man prater løst om filosofens siste ting».

Filosofenes skravling tiltar fra uke til uke, heter det et sted og derfor «blir filosofien værende i den velholdte sumpen av betydningløsheter som kommer og går». Et annet sted skjeller han

Det svartner: Noe av det mest iøynefallende ved disse nesten 450 sider med Martin Heideggers notater fra årene 1931–1938 er at omtalen av samtidens filosofi er spekket med aggressive, nedsettende og sjikanerende utsagn. FOTO: CORBIS VIA GETTY IMAGES

DAGBOK

Terroristisk filosofi

Hva tenkte Martin Heidegger da hans kolleger dro i eksil eller fikk sparken av Hitler?

ut folk som skjuler «mangel på evner» bak «sakkunnskap, belevnet og iver». Den dialektiske teologien er «en uvesentlig svindele», «protestantisk jesuitisme av verste sort».

Ikke et malingsstrøk

Det er ikke bare den samtidige filosofien Heidegger distanserer seg fra, men også den overfladiske eller vulgære nasjonalsosialismen. Passasjer som disse belyser det:

Det viktigste ved dagens universiteter er pressekontoret – bemannet med en størst mulig stab. Der rapporterer

man hvor mange S.A.-menn som får mat i kantina og så videre; at man har bygd en ny gymnastikkhall gjennom nødsarbeid; at en utflukt til Nordsjøen har ført studenter og lærere sammen – og så videre og så videre. Og hva så?

Og:

Grunnmangelen i dagens 'politiske oppdragelse' – en tautologi – dreier seg ikke om at det skjer for lite, og at det som skjer, bare skjer på en nølende og usikker måte, men om at man i en håndvending

vil fornye for mye, og at det skjer overilt. Som om nasjonalsosialismen bare er et strøk maling som nå i full fart påføres alle ting.

Disse utdragene kan gi inntrykk av at teksten er lett å lese og at den har en viss underholdningsverdi for lesere som har sans for utskjellinger, men det er ikke tilfelle. Det er en utrolig vanskelig tekst som foreligger, og den krever store kunnskaper om filosofi generelt og Heideggers tenkning spesielt. Hvor interessant er utgivelsen som filosofi, hvis man for et øyeblikk tar seg den uberettigede frihet

å isolere det rent filosofiske innholdet fra det politiske og biografiske?

Et testamente til besvær

Peter Trawny, redaktør for den tyske utgivelsen, karakteriserer i etterordet teksten som en tenkedagbok, og den skal ifølge Trawny vise at Heidegger fra sommeren 1936 – ved hjelp av «de værenshistoriske utlegningene» – arbeidet seg skritt for skritt ut av sin tidligere støtte til nasjonalsosialismen.

For å si litt om temaet *væren* i denne boken: Det er trivielt at ordet «være» brukes på flere måter; som eksistens, som kopula (verbet som binder sammen subjekt og predikat i setninger), som identitet og som sannhet. Den språkanalytiske filosofen Ernst Tugendhat hevdet på slutten av 1970-tallet at Heidegger tok for gitt at det fantes én enhetlig betydning av *væren* som ligger til grunn for alle disse anvendelsene av ordet. Videre hevdet Tugendhat at Heidegger forutsatte at all menneskelig forståelse bunnet i en forståelse av *væren*. Heideggers værensspørsmål ble derfor det samme som spørsmålet om den menneskelige forståelsens vesen, og denne kritikken forklarer hvorfor spørsmålet ble det dominerende for Heidegger.

Disse utdragene kan gi inntrykk av at teksten er lett å lese og at den har en viss underholdningsverdi for lesere som har sans for utskjellinger, men det er ikke tilfelle.

Diskrediterer filosofien?

Det er langt fra opplagt hva Trawny sikter til med «de værenshistoriske utlegningene», men han har helt rett i at «væren» er et gjennomgående og helt dominerende tema i boken: «Være», «væren» og «værende» i ulike kombinasjoner går igjen 1 500 ganger. Det gir teksten et monomant, messende, insisterende preg. Kanskje er *desperat* det ordet som best karakteriserer teksten som helhet og det er dette ekstreme preget som godtgjør å karakterisere teksten som terroristisk – forstått som en motsetning til en metodisk, selvransakende og kritisk tekst.

Det er *avsenderen* Martin Heidegger, en av Tysklands mest innflytelsesrike filosofer i det 20. århundret, og *avsendertidspunktet, 1932-1938*, og hvordan filosofen forholdt seg til det som skjedde i disse årene, som gir grunn til å studere Heideggers tenkedagbok. Det filosofiske utbyttet er i beste fall magert, i verste fall bidrar det til å diskreditere filosofien som fag. ■

Espen Søbye